

Herdenkingsbijeenkomst Airborne, Eusebiuskerk Arnhem

18 september 2020

Meneer de burgemeester, beste aanwezigen, beste Arnhemmers,

Vorig jaar was hier voor het eerst een grote bijeenkomst in deze kerk, in aanwezigheid van de Arnhem-veteranen.

Een mooie nieuwe traditie – die nu helaas na een jaar alweer moet worden verbroken, omdat we de gezondheid van deze oude helden niet in de waagschaal willen stellen. Minder mensen in de kerk, minder feestelijkheden. Toch zijn we ook dit jaar bij elkaar.

Maar waarom eigenlijk? Waarom staan we ieder jaar weer stil bij dit huiveringwekkende deel van de geschiedenis van Arnhem en omgeving? Waarom herdenken we? Als we willen dat herdenken blijvend zijn waarde houdt, dan is het goed ons die vraag te stellen.

Natuurlijk, we herdenken omdat we stil willen staan bij een gebeurtenis die diep heeft ingegrepen, in het leven van de Arnhemmers, in dat van de veteranen en hun families, maar ook in dat van alle Nederlanders. De strijd om Arnhem en de meedogenloze wraak van de bezetter op deze onschuldige stad en haar burgers is één van de meest sprekende symbolen voor de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog in Nederland. En daar moeten we bij stilstaan, elk jaar opnieuw.

En misschien nog wel meer dan veel andere gebeurtenissen uit de oorlogsjaren, omdat de met zoveel hoop omgeven strijd om dit gebied op zo'n dramatische mislukking uitliep.

De gevolgen hebben we in elk geval nog heel lang kunnen zien – en voor de Arnhemmers geldt: ook gevoeld.

Arnhem was een zwaar gewonde stad, met zwaar gewonde mensen en ook bewoners die het niet hebben meegemaakt voelen tot op de dag van vandaag de last van die geschiedenis.

Daarom zijn we hier vandaag bij elkaar.

Een tweede reden waarom we herdenken is dat we dan stilstaan bij hoe het zo gekomen is. Wat ging aan die oorlog vooraf?

Ik zie een herdenking ook ieder jaar weer als een wake up call.

Kijk, zo snel kan een democratie vervallen tot een dictatuur!

Zo snel kan het gebeuren dat beschaafde mensen in een beschaafd land zich scharen achter een een bewind dat vreedzame buurlanden overrompelt en aan zijn dictatoriale ondemocratische wetten onderwerpt.

Een leider die een genocide in gang zet die zijn weerga niet kent, de systematische moord op 6 miljoen Joden, Roma en Sinti.

En ook al kunnen we het ons bijna niet voorstellen – het kán altijd weer gebeuren. In haar boek *Twilight of Democracy* schrijft de Amerikaanse journaliste Anne Applebaum: onder de juiste omstandigheden kan elke maatschappij zich afkeren van de democratie – sterker nog: de geschiedenis leert dat dat tot nu toe ook altijd gebeurd is.

En dus is het onze taak te zorgen dat het *niet* opnieuw gebeurt.

Onze taak – en dat bedoel ik ook letterlijk. We zijn zelf verantwoordelijk, ieder van ons. Zoals Anne Applebaum schrijft: een democratie stelt eisen aan haar burgers: meedoen, het debat aangaan, je inspannen, strijden.

En daarom is ook dát herdenken: die verantwoordelijkheid voelen. Leren van het verleden, waakzaam zijn. Bij onrecht in verzet komen. Compassie tonen met mensen die nu meemaken wat Nederland meemaakte in de oorlogsjaren. Ons bewust zijn van de kwetsbaarheid van onze manier van leven, van onze vrijheid.

En ons steeds weer realiseren: we hebben een keuze.

In de oorlog waren er die dapperen die er voor kozen in verzet te gaan. Maar ook in deze tijd weten we: je hebt altijd een keuze.

Ook daar staan we bij stil op een dag als vandaag.

En dan is er nog een derde reden om te herdenken.

En dat is er één van trots, van bewondering om de onvoorstelbare krachtsinspanning die onze ouders en grootouders hebben geleverd om Arnhem weer op te bouwen. We kunnen ons er bijna geen voorstelling van maken hoe de stad erbij lag. Nadat in september 1944 alle bewoners de stad waren uitgejaagd begonnen de nazi's met hun wraakacties. Werkelijk alles werd geplunderd en verwoest.

Wat de terugkerende bewoners van Arnhem in de zomer van 1945 aantroffen was een spookstad, slechts bewoond door ratten, overwoekerd door onkruid. Maar de Arnhemmers kwámen terug en met vaak niet meer dan hun blote handen begonnen ze op te ruimen, schoon te maken, te repareren.

Tot ver in de jaren 60 waren de gaten in de stad nog zichtbaar – ik heb het zelf als kind gezien als we op bezoek gingen bij vrienden van mijn ouders. Meer dan 25 jaar duurde het voor de stad was herbouwd.

Ook dat moeten we herdenken. Hoe de Nederlanders samen hun land weer hebben opgebouwd. Hoe de Arnhemmers samen hun stad weer hebben opgebouwd. Hoe mensen uit het hele land, ondanks de onvoorstelbaar moeilijke tijd waar zij zelf na de oorlog in leefden, Arnhem te hulp zijn geschoten. Hoe Amsterdam – de stad van mijn vader en grootouders - Arnhem heeft 'geadopteerd' en hoe Amsterdamse bouwers, schoonmakers, loodgieters en timmerlieden de Arnhemmers te hulp zijn geschoten om de stad te herbouwen.

En dan niet zomaar herbouwen, maar die mooie, levendige stad van vroeger nóg mooier en groener maken, met nog meer aandacht voor kunst en architectuur. In Park Sonsbeek kijkt The Lazy King vol tevredenheid uit over een prachtige stad.

En zo laten die inspanningen voor de wederopbouw ook zien waartoe we als samenleving in staat zijn, waartoe mensen bereid zijn als de nood hoog is.

Dit jaar is het 75 jaar geleden dat Nederland werd bevrijd.

We hebben dat, zo goed en zo kwaad als dat met het coronavirus kon, een jaar lang gevierd. De viering van 75 jaar vrijheid begon ruim een jaar geleden op 31 augustus in Terneuzen.

En precies een maand geleden, op 15 augustus, vierden we de dag waarop in 1945 met de capitulatie van Japan ook een einde kwam aan de oorlog in Zuid-Oost-Azië en de Japanse bezetting van het toenmalig Nederlands-Indië.

Sommige wonden kan de tijd niet helen, zei ik negen jaar geleden op de Dam. Die horen bij ons, zijn deel van onze geschiedenis.

Dat is wat ons samenbindt als we herdenken.

We zijn verbonden in het verdriet. Maar we zijn ook verbonden in de waarden die we overdragen aan onze kinderen.

Democratie, vrijheid, solidariteit.

Daarom herdenken we elk jaar.

Met verdriet en pijn, maar ook met liefde en trots.

Omdat we trots kunnen zijn op wat we samen van Nederland, van Arnhem hebben gemaakt.

Omdat er mensen zijn die aan hun trauma over wat hen is overkomen de inspiratie ontlenuen om zich in te zetten voor een vreedzame wereld. Zoals Dik de Boef, die als jong kind in Arnhem onder het puin van hun ingestorte huis kwam – en nu met schoolkinderen spreekt over het gevaar van groepsoordelen, agressie en de verschrikkingen van oorlog maar ook over de schoonheid van vrede en van het compromis.

En we herdenken omdat de Slag om Arnhem heeft geleid tot die indrukwekkende band tussen deze stad en haar bevrijders.

Dit jaar, vanwege de omstandigheden, zonder hun aanwezigheid - maar andere jaren waren zij er altijd bij en hun band met de stad is onverbreekelijk. Dat is wat we allemaal met elkaar herdenken.

Vandaag – en volgend jaar weer.